

บทที่ 3

หลักเกณฑ์การขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดในประเทศไทย

ในบทนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงหลักเกณฑ์และวิธีการในการปฏิบัติของการดำเนินกระบวนการในชั้นศาลในเรื่องการขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288¹ ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบถึงขั้นตอนของการใช้สิทธิทางศาลในเรื่องดังกล่าวอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และถ้าในระหว่างขั้นตอนใดของหลักเกณฑ์ดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติขึ้นแล้ว ผู้เขียนจะกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัตินั้น เพื่อจะชี้ให้เห็นถึงความไม่เหมาะสมและไม่รัดกุมเพียงพอของบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องนี้ และเพื่อจะได้นำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในบทต่อไป ขั้นตอนของการใช้สิทธิทางศาลในเรื่องการขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดที่บุคคลภายนอกผู้ถูกกระทบกระเทือนจากการบังคับคดีจะต้องปฏิบัติตามความที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288 มีดังต่อไปนี้ คือ

1. ทำเป็นคำร้องขอ

เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์สินของจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบุคคลที่อยู่ในฐานะเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา เช่น ผู้ค้ำประกันในศาลแล้ว ถ้ามีบุคคลใดอ้างตนว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินอันแท้จริงที่ได้ถูกเจ้าพนักงานบังคับคดียึดมาโดยจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินนั้น และต้องการให้ศาลสั่งถอนการยึด ก็อาจกระทำได้โดยทำคำขอเป็นคำร้องยื่นต่อศาล

¹ การขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดในคดีล้มละลาย ไม่อยู่ในขอบเขตของการศึกษานี้

2. เหตุที่อ้างในคำร้องขอ

ในคำร้องขอที่ยื่นต่อศาลนั้น ผู้ร้องจะต้องกล่าวอ้างในคำร้องว่า ทรัพย์สินที่ถูกยึดนั้น ไม่ใช่ทรัพย์สินของจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา ถ้าผู้ร้องอ้างเหตุอื่นโดยไม่กล่าวถึงเหตุในข้อนี้แล้ว ศาลจะไม่รับคำร้องขอนั้นไว้พิจารณา² ส่วนข้ออ้างที่ว่าผู้ร้องได้ทรัพย์สินที่ถูกยึดนั้นมาอย่างไร ผู้ร้องไม่จำเป็นต้องกล่าวอ้างในคำร้องขอ เพราะว่าการได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้น เป็นเพียงรายละเอียดที่ผู้ร้องจะต้องนำสืบในชั้นพิจารณา เพื่อให้ศาลเห็นถึงสิทธิของผู้ร้องที่มีในทรัพย์สินนั้นต่อไป³

3. กำหนดระยะเวลายื่นคำร้องขอ

การยื่นคำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนี้ ผู้ร้องจะต้องยื่นก่อนที่เจ้าพนักงานบังคับคดีจะได้เอาทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดหรือจำหน่ายโดยวิธีอื่น เช่น โอนขายทรัพย์สินนั้นให้แก่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่การขายทอดตลาด และการขายทอดตลาดนี้ จะต้องเป็นการขายทอดตลาดที่บริบูรณ์อีกด้วย กล่าวคือ เจ้าพนักงานบังคับคดีได้มีการตกลงด้วยการเคาะไม้หรือด้วยกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งตามจารีตประเพณีในการขายทอดตลาดหรือศาลมีคำสั่งให้ขายทรัพย์สินนั้นแล้ว⁴ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการกำหนดระยะเวลายื่นคำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่

² เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 515/2488 วินิจฉัยว่า "ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้กรียาใช้นี้ในฐานะเป็นผู้รับมรดกของสามี และเจ้าหนี้ทรัพย์สินมรดกนั้น ผู้ใดจะดำเนินคดีทางร้องขัดทรัพย์สิน โดยอ้างว่าจำเลยไม่ใช่กรียาผู้ตายและไม่ใช่ผู้รับมรดกไม่ได้ เพราะไม่ได้อ้างว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินที่ยึด"

³ คำพิพากษาฎีกาที่ 1107/2493

⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 3030/2528

ยึดโดยถือเอาการขายทอดตลาดที่บริบูรณ์มาเป็นเกณฑ์กำหนดเช่นนี้ เป็นการกำหนดระยะเวลาที่ไม่แน่นอน ทั้งนี้เพราะว่ากำหนดระยะเวลาดังกล่าวขึ้นอยู่กับการขายทอดตลาดที่บริบูรณ์ในแต่ละคดี ซึ่งจากการศึกษาผู้เขียนพบว่าได้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติหลายกรณีในชั้นตอนนี้ และสามารถแยกกล่าวได้ดังนี้ คือ^๕

1) ปัญหาการใช้สิทธิร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดหลายครั้งหลายครา ตัวอย่างเช่น ในกรณียึดทรัพย์สินเพื่อขายทอดตลาด ก่อนที่ได้เอาทรัพย์สินนั้นออกขาย มีผู้มาร้องขอให้ปล่อย แต่ภายหลังจากการยื่นคำร้องขอแล้ว บุคคลนั้นก็เพิกเฉยไม่ดำเนินคดีต่อไป จนกระทั่งศาลสั่งจำหน่ายคดี ครั้นมีการประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นใหม่ ก็มีบุคคลภายนอกมาร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้นอีก ผลัดเปลี่ยนกันเช่นนี้เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด โดยการร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดในแต่ละครั้งนั้น อาจกระทำโดยบุคคลคนเดียวอ้างเหตุต่างกัน หรือโดยบุคคลต่างฐานะกันก็ได้ ซึ่งการมาใช้สิทธิทางศาลเช่นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นไปอย่างล่าช้า

2) ปัญหาการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลภายนอกที่ต้องการให้มีการเลื่อนการขายทอดตลาดทรัพย์สินออกไปเพื่อตนจะได้เข้ามาใช้สิทธิร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้น ซึ่งการกระทำเช่นนี้ ในทางปฏิบัติมักจะเป็นการกระทำเพื่อกลั่นแกล้งเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเสียเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น การสมคบกันระหว่างผู้มาประมูล โดยมีเจตนาประมูลต่อผู้ราคาให้ราคาทรัพย์สินที่ขายทอดตลาดนั้นต่ำกว่าความเป็นจริง ซึ่งการกระทำเช่นนี้มีผลให้เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องเลื่อนการขายทอดตลาดทรัพย์สินในครั้งนั้นออกไป หรือการใช้สิทธิคัดค้านวิธีปฏิบัติตามข้อบังคับในการขายทอดตลาดของเจ้าพนักงานบังคับคดีตามที่ได้บัญญัติไว้ใน

^๕สัมภาษณ์ท่านอาจารย์ประมุข สวัสดิ์มงคล และหัวหน้าสำนักงานกฎหมายบางแห่ง พบว่ามีการใช้วิธีการนี้เพื่อประวิงคดี และด้วยวิธีการดังกล่าว ทำให้หลาย ๆ คดีสามารถประวิงเวลาในการบังคับคดีได้นานกว่า 10 ปี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 3๐9^๕ ซึ่งเมื่อมีการใช้สิทธิคัดค้านแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีก็ต้องเลื่อนการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นออกไปจนกว่าศาลจะได้มีคำสั่ง หรือจนกว่าจะพ้นระยะเวลาที่จะนำเรื่องขึ้นสู่ศาลได้

“มาตรา 3๐9 บัญญัติว่า "ในการขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติตามข้อบังคับต่อไปนี้

- (1) ในการขายทรัพย์สินที่มีหลายสิ่งด้วยกัน ให้แยกขายทีละสิ่งต่อเนื่องกันไป แต่
 - (ก) เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจจัดส่งหาริมทรัพย์ซึ่งมีราคาเล็กน้อย รวมขายเป็นกอง ๆ ได้เสมอ และ
 - (ข) เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจจัดหาสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ สองสิ่งหรือกว่านั้นขึ้นไป รวมขายไปด้วยกันได้ ในเมื่อเป็นที่คาดหมายได้ว่า เงินรายได้ในการขายจะเพิ่มขึ้นเพราะเหตุนั้น
- (2) ในการขายอสังหาริมทรัพย์รายใหญ่ และทรัพย์สินนั้นอาจแบ่งแยกออกได้ เป็นตอน ๆ เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจขายทรัพย์สินนั้นเป็นตอน ๆ ได้ ในเมื่อเป็นที่คาดหมายได้ว่าเงินรายได้ในการขายทรัพย์สินในบางตอนจะเพียงพอแก่การบังคับคดี หรือว่าเงินรายได้ทั้งหมดจะเพิ่มขึ้นเพราะเหตุนั้น
- (3) ในการขายทรัพย์สินหลายสิ่งด้วยกัน เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจกำหนด ลำดับที่จะขายทรัพย์สินนั้น

บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินซึ่งจะต้องขาย อาจร้องขอให้ เจ้าพนักงานบังคับคดีรวมหรือแยกทรัพย์สิน หรือขอให้ขายทรัพย์สินนั้นตามลำดับที่กำหนดไว้ หรือจะร้องคัดค้านคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดีที่สั่งตามอนุมาตราก่อนนั้นก็ได้ ในกรณีที่ เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ยอมปฏิบัติตามคำร้องขอหรือคำคัดค้านเช่นนั้น ผู้ร้องจะยื่นคำขอต่อ ศาลให้ทำเป็นคำร้องภายในสองวันนับตั้งแต่วันปฏิเสศ เพื่อขอให้หมีคำสั่งชี้ขาดในเรื่องนั้นก็ได้ คำสั่งของศาลให้เป็นที่สุด และให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเลื่อนการขายไปจนกว่าศาลจะได้มี คำสั่ง หรือจนกว่าจะพ้นระยะเวลาซึ่งให้นำเรื่องขึ้นสู่ศาลได้”

ในการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนี้ ผู้ร้องจะต้องยื่นต่อศาลที่ออกหมาย บังคับคดีนั้นเท่านั้น ทั้งนี้โดยไม่คำนึงว่าทุนทรัพย์ในชั้นร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้นจะสูงเกิน อำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลที่ออกหมายบังคับคดีตั้งที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลหรือไม่^๑ และไม่ว่าศาลที่ออกหมายบังคับคดีนั้นจะเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งหรือไม่อีกด้วย นอกจากนี้ แม้ว่าการบังคับคดีนั้นจะได้กระทำนอกเขตศาลที่ออกหมายบังคับคดี^๒ ผู้ร้องก็ต้องยื่นคำร้องขอขึ้นต่อศาลที่ออกหมายบังคับคดี ผู้ร้องจะไปยื่นคำร้องขอขึ้นต่อศาลที่ดำเนินการ บังคับคดีแทนไม่ได้^๓

^๑คำพิพากษาฎีกาที่ 901/2511 วินิจฉัยว่า "การร้องขัดทรัพย์สินในคดีที่อยู่ในอำนาจ พิจารณาพิพากษาของศาลแขวงนั้น แม้ทุนทรัพย์ในชั้นร้องขัดทรัพย์สินจะเกินอำนาจพิจารณาพิพากษา ของศาลแขวง ศาลแขวงก็ยังมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ เพราะการพิจารณาชั้นร้องขัด ทรัพย์สินเป็นการพิจารณาในเรื่องเดิมนั่นเอง"

^๒เช่น ศาลอาญาซึ่งตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เฉพาะคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเท่านั้น หากศาลอาญาออกหมายบังคับคดียึด ทรัพย์สินของนายประกันในกรณีที่นายประกันนั้นผิดสัญญาประกันตัวจำเลยต่อศาล เมื่อมีการ ร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดแล้ว ผู้ร้องก็ต้องยื่นคำร้องขอขึ้นต่อศาลอาญา (ดู พิเศษ จักรางกูร, "เมื่อร้องขัดทรัพย์สินเป็นคำฟ้อง," บทบัญญัติ 27 (ตอน 4, 2513): 867.)

^๓ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 16 ประกอบกับมาตรา 302 วรรคท้าย

^๔พระนิติการณประสม, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, พิมพ์ ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: แสงทองการพิมพ์, 2515), หน้า 849-850.

4. ศาลที่พิจารณาคำร้องขอ

ในการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนี้ ผู้ร้องจะต้องนำคำร้องขอนั้นไปยื่นต่อศาลที่ออกหมายบังคับคดี⁷ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 302 วรรคแรก ได้บัญญัติว่า "ศาลที่มีอำนาจออกหมายบังคับคดี... คือศาลที่ได้พิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นต้น" ดังนั้น เมื่อมีการใช้สิทธิร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึด ผู้ร้องจะต้องนำคำร้องขอนั้นไปยื่นต่อศาลที่ได้พิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นต้นนั่นเอง เช่น ศาลแพ่งเป็นศาลที่พิจารณาและพิพากษาคดีในชั้นต้น ศาลแพ่งจะเป็นศาลที่ออกหมายบังคับคดี เมื่อมีการใช้สิทธิร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึด ผู้ร้องก็ต้องยื่นคำร้องขอนั้นต่อศาลแพ่ง

⁷ เหตุที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ ก็เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 7(2) ซึ่งบัญญัติว่า "คำฟ้องหรือคำร้องขอที่เสนอเกี่ยวเนื่องกับการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ซึ่งคำฟ้องหรือคำร้องขอนั้นจำต้องมีการวินิจฉัยของศาลก่อนที่การบังคับคดีจะได้ดำเนินไปโดยครบถ้วนและถูกต้องนั้น ให้เสนอต่อศาลที่มีอำนาจในการบังคับคดีตามมาตรา 302" และเพื่อให้ศาลที่ก่อให้เกิดคดีนี้ขึ้น ได้รู้ถึงเหตุแห่งการที่เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่อาจจะดำเนินการบังคับคดีเพื่อให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลได้ (ดู พินิจ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา 2529), หน้า 723, 725.

5. วิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี

ในคดีร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนี้ ศาลจะไม่ลงเลขคดีในคำร้องขอใหม่ แต่จะลงเลขคดีเป็นสาขาคดีของคดีเดิม โดยถ้ามีการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดราย เดียวกันหลายคดี ก็จะแยกคดีออกเป็นสำนวน ๆ ไป ซึ่งในการพิจารณาาคดีนั้น ศาลอาจ รวมการพิจารณาในแต่ละคดีเข้าด้วยกันก็ได้ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 28

เมื่อผู้ร้องยื่นคำร้องขอนั้นต่อศาลแล้ว ศาลจะส่งคำร้องว่า "รับคำร้องสำเนา ให้โจทก์จำเลยและเจ้าพนักงานบังคับคดี หมายถึงโจทก์แก้คดีภายใน 8 วัน หมายถึง นัดจำเลย จะคัดค้านประการใดให้ยื่นเข้ามาเสียภายใน 8 วันด้วย ให้ผู้ร้องนำส่งภายใน... วัน หากส่งไม่ได้ให้ผู้ร้องแถลงเพื่อดำเนินการต่อไปภายในกำหนด ... วัน นับแต่วันส่งไม่ ได้ หากไม่แถลงถือว่าผู้ร้องทิ้งคำร้อง"¹²

การที่ศาลมีคำสั่งเช่นนี้ จะเห็นได้ว่าแม้กฎหมายจะบัญญัติให้ผู้ร้องยื่นคำขอ เป็นคำร้องต่อศาลก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้ร้องจะต้องดำเนินการเหมือนการฟ้องคดี ทุกประการ เช่น ผู้ร้องจะต้องเป็นผู้นำเจ้าพนักงานศาลไปส่งสำเนาคำร้องขอขึ้นให้แก่โจทก์

¹² กระทรวงยุติธรรม, คู่มือตุลาการ, เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ รุ่งเรืองธรรม, 2526), หน้า 190.

หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา จำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา และเจ้าพนักงานบังคับคดี¹³ โดยผู้ร้องจะต้องเป็นผู้เสียค่าพาหนะกับค่าป่วยการให้แก่เจ้าพนักงานของศาลตามที่กฎหมายระบุไว้ นอกจากนี้ ผู้ร้องจะต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลเหมือนอย่างการยื่นคำฟ้องทุกประการ ซึ่งในคดีการขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนี้ ผู้ร้องจะต้องเสียค่าขึ้นศาลตามอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าเป็นคดีมีทุนทรัพย์¹⁴ ทั้งนี้โดยถือตามราคาทรัพย์สินที่พิพากษาที่เจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นผู้ตีราคา¹⁵

¹³ เหตุที่กฎหมายบัญญัติให้ส่งสำเนาคำร้องขอให้แก่บุคคลเหล่านี้ ก็เพื่อประโยชน์ ดังนี้คือ

1. การที่ให้ส่งสำเนาแก่โจทก์หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา ก็เพื่อให้เข้ามาเป็นคู่ความสู้คดีกับผู้ร้อง
2. การที่ให้ส่งสำเนาแก่จำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา ก็เพื่อให้ทราบว่าได้มีการร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดในคดีนั้นเท่านั้น จำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะเข้ามาร้องขอเกี่ยวข้อในคดีชั้นนี้ด้วยหรือไม่ก็ได้ ซึ่งโดยปกติแล้ว จำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้อ
3. การที่ให้ส่งสำเนาแก่เจ้าพนักงานบังคับคดี ก็เพื่อให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการขายทอดตลาดหรือจำหน่ายทรัพย์สินนั้นไว้ในระหว่างรอคำวินิจฉัยของศาล (ดู พระนิติการณประสม, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 850)

¹⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 1286-1287 /2503 (ประชุมใหญ่)

¹⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 653/2513

เมื่อโจทก์หรือเจ้านี้ตามคำพิพากษาได้รับหมายเรียกและสำเนาคำร้องขอแล้ว ก็จะต้องยื่นคำให้การแก้คดีภายใน 8 วัน โดยในคำให้การแก้คดีนั้น โจทก์หรือเจ้านี้ตามคำพิพากษาจะต้องให้การโดยชัดแจ้งว่ายอมรับหรือปฏิเสธรวมทั้งเหตุแห่งการนั้นด้วย แต่จะใช้สิทธิฟ้องแย้งเรียกค่าเสียหายมาในคำให้การนั้นไม่ได้¹⁶ ทั้งนี้เพราะว่าประเด็นแห่งคดีในเรื่องนี้ มีเพียงประเด็นเดียวว่าจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นหรือไม่ และถ้าในกรณีที่โจทก์หรือเจ้านี้ตามคำพิพากษาไม่ยื่นคำให้การแก้คดีภายใน 8 วันแล้ว ผู้ร้องจะต้องขอให้ศาลสั่งว่าโจทก์หรือเจ้านี้ตามคำพิพากษานั้นขาดนัดยื่นคำให้การ และถ้าในวันนัดสืบพยานโจทก์หรือเจ้านี้ตามคำพิพากษาไม่มาศาล ก็ให้ศาลสั่งขาดนัดพิจารณาและดำเนินคดีไปฝ่ายเดียวเหมือนอย่างคดีธรรมดา

ส่วนฝ่ายจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น เมื่อได้รับหมายนัดและสำเนาคำร้องขอแล้ว จะคัดค้านคำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดของผู้ร้องหรือไม่ก็ได้ ซึ่งในทางปฏิบัติส่วนมากแล้ว จำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับคดี แต่ถ้าหากจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้นประสงค์ที่จะเข้ามาในคดีแล้ว ก็จะต้องยื่นคำแถลงคัดค้านคำร้องขอนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เป็นประเด็นในการใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไป¹⁷

เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้รับสำเนาคำร้องขอเช่นว่านี้แล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องงดการขายทอดตลาดหรือจำหน่ายเฉพาะทรัพย์สินรายที่มีการร้องขอให้ปล่อยนั้นในทันที ส่วนทรัพย์สินรายอื่นที่ไม่มีผู้ใดมาร้องขอให้ปล่อย เมื่อมีการประกาศขายทอดตลาดแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีก็ย่อมดำเนินการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นต่อไปได้ การงดการขายทอดตลาดหรือจำหน่ายทรัพย์สินนี้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย ดังนั้น ผู้ร้องไม่ต้องขอให้

¹⁶ ประพนธ์ ศาคะมาน, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: แสงทองการพิมพ์, 2516), หน้า 329.

¹⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 614-615/2514 (ประชุมใหญ่)

ศาลมีคำสั่งให้งดการขายทอดตลาดหรือจำหน่ายทรัพย์สินนั้นแต่อย่างใดอีก¹⁸ และในการ รอคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลนี้ หมายความว่าถึงเฉพาะคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลชั้นต้นเท่านั้น ซึ่งถ้าศาลชั้นต้นยกคำร้องขอของผู้ร้องและผู้ร้องประสงค์ที่จะให้เจ้าพนักงานบังคับคดีงดการ ขายทอดตลาดหรือจำหน่ายทรัพย์สินที่พิพาทนั้น ในระหว่างรอคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลอุทธรณ์หรือ ศาลฎีกาแล้ว ผู้ร้องก็ชอบที่จะใช้สิทธิขอให้คุ้มครองประโยชน์ในระหว่างการพิจารณา ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 264 ต่อไปได้¹⁹

แม้ว่ากฎหมายจะบัญญัติให้เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องงดการขายทอดตลาดหรือ จำหน่ายทรัพย์สินเฉพาะรายที่มีการร้องขอให้ปล่อยนั้นไว้เพื่อรอคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลชั้นต้นก็ ตาม แต่ถ้าปรากฏว่าทรัพย์สินนั้นเป็นสังหาริมทรัพย์และมียานหลักฐานเบื้องต้นแสดงว่าคำร้อง ขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดไม่มีเหตุอันควรฟัง หรือในกรณีที่ทรัพย์สินนั้นเป็นสังหาริมทรัพย์ที่เก็บ ไว้ยาวนานไม่ได้ เช่น สุก ร เบ็ด ไก่ เช่นนี้แล้ว คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจร้องขอต่อศาลให้ มีคำสั่งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขายทอดตลาดหรือจำหน่ายทรัพย์สิน เช่นว่านั้นได้โดยไม่ชักช้า²⁰ และเมื่อขายทอดตลาดหรือจำหน่ายทรัพย์สินนั้นไปแล้ว ให้นำเงินที่ขายได้นี้มามอบให้ เจ้าพนักงานบังคับคดีหรือศาลเป็นผู้เก็บรักษาไว้ก็ได้

¹⁸ คำสั่งคำร้องที่ 210/2505

¹⁹ คำสั่งคำร้องที่ 330/2505 (ประชุมใหญ่)

²⁰ เหตุที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจศาลมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขายทอดตลาด หรือจำหน่ายทรัพย์สินที่ถูกยึดนั้นได้โดยไม่ชักช้า นั้น ก็เพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ตาม คำพิพากษา และยังเป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาอีกด้วย ทั้งนี้เพราะถ้าไม่รีบ ขายหรือจำหน่ายทรัพย์สินนั้นไปแล้ว ทรัพย์สินนั้นก็อาจเสียหายหรือเสื่อมราคาลงได้ (ดู ทัศนะ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การบังคับคดี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2533), หน้า 353.)

เมื่อโจทก์หรือเจ้านี้ตามคำพิพากษายื่นคำให้การแก้คำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้นแล้ว ศาลอาจนัดสืบพยานผู้ร้อง โดยไม่นัดชี้สองสถานเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบก่อนก็ได้ ทั้งนี้เพราะว่าในคดีร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนี้โดยส่วนใหญ่แล้ว ประเด็นข้อพิพาทจะตกแก่ผู้ร้องที่จะต้องเป็นผู้นำสืบก่อน แต่ในบางกรณีประเด็นข้อพิพาทนั้น อาจไม่ตกแก่ผู้ร้องที่จะต้องนำสืบก่อนก็ได้ เช่น ในกรณีที่ผู้ร้องกล่าวอ้างว่าตนได้สิทธิในทรัพย์สินนั้นมาจากคำพิพากษาของศาลในคดีที่ถึงที่สุดแล้ว โดยตัดสินว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้ร้อง แต่โจทก์หรือเจ้านี้ตามคำพิพากษาให้การในคดีนี้ว่าจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ซื้อทรัพย์สินรายพิพาทนี้มาจากผู้ร้องภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นแล้ว ดังนั้น ประเด็นข้อพิพาทที่ว่าจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ยึดนั้นหรือไม่ จึงตกแก่โจทก์หรือเจ้านี้ตามคำพิพากษาที่จะต้องมิหน้าที่นำสืบก่อน²¹ ซึ่งในกรณีที่โจทก์หรือเจ้านี้ตามคำพิพากษาอ้างเหตุอื่นขึ้นมาเพื่อปฏิเสธข้อกล่าวอ้างของผู้ร้องนั้น ศาลจะต้องนัดชี้สองสถานเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบ²²

ในบางกรณีการร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนี้อาจเกิดขึ้นจากการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตของบุคคลภายนอกได้ ในทางปฏิบัติแล้วโดยมากบุคคลภายนอกที่ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตนั้นจะเป็นบริวารของจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งการมาใช้สิทธิร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงหรือประวิงการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ถูกยึดนั้น ดังนั้น กฎหมายจึงบัญญัติให้สิทธิแก่เจ้านี้ตามคำพิพากษาที่จะยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องให้ศาลสั่งผู้ร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้นวางเงินประกันค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่อาจได้รับเนื่องจากเหตุที่เน้นเข้าในการบังคับคดีอันเกิดจากการยื่นคำร้องขอนั้น โดยการยื่นคำร้องขอให้วางเงินประกันนี้ เจ้านี้ตามคำพิพากษาจะยื่นในเวลาใด ๆ ก็ได้ แต่ต้องก่อนวันกำหนดชี้สองสถานหรือก่อนวันสืบพยาน เมื่อเจ้านี้ตามคำพิพากษายื่นคำร้องขอแล้ว ศาลจะส่งสำเนา

²¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1272/2510

²² กระทรวงยุติธรรม, คู่มือตุลาการ, หน้า 190.

คำร้องขอขึ้นให้แก่ผู้ร้อง และก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งใด ๆ ในเรื่องนี้ ศาลมีอำนาจที่จะไต่สวนคำร้องขอขึ้นได้²³ โดยถ้าในการไต่สวนนั้นเมื่อยานหลักฐานเบื้องต้นแสดงว่าคำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้น ไม่มีมูลแห่งความจริงและยื่นเข้ามาเพื่อประวิงให้การบังคับคดีเป็นไปอย่างล่าช้าตามคำร้องขอของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้ผู้ร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้นวางเงินประกันคำสั่งใหม่ทดแทนสำหรับความเสียหายที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอาจได้รับเนื่องจากการชักช้าในการบังคับคดีอันเกิดแต่การยื่นคำร้องขอขึ้น โดยกำหนดจำนวนเงินและระยะเวลาที่จะต้องวางเงินประกันตามแต่ศาลจะเห็นสมควร แต่ถ้ามีหลักฐานปรากฏในสำนวนโดยชัดแจ้งว่าคำร้องขอที่ยื่นเข้ามาเพื่อประวิงคดีให้ชักช้าแล้ว ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้ร้องวางเงินประกันได้เลยโดยไม่ต้องไต่สวนคำร้องขอขึ้นก่อนก็ได้²⁴ และในกรณี que ศาลมีคำสั่งเช่นใดแล้ว ผู้ร้องไม่ปฏิบัติตาม ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีของผู้ร้องออกจากสารบบความได้

จากการศึกษา²⁵ ผู้เขียนพบว่าบทบัญญัติที่ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้ผู้ร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดวางเงินประกันคำสั่งใหม่ทดแทนสำหรับความเสียหายที่อาจได้รับเนื่องจากเหตุที่ยื่นช้าในการบังคับคดีอันเกิดแต่การยื่นคำร้องขอขึ้น ไม่สามารถบังคับใช้ให้บรรลุผลตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ได้บัญญัติมาตรการให้วางเงินประกันนี้ขึ้น กล่าวคือ แม้ว่ากฎหมายจะบัญญัติให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่จะยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้ผู้ร้องนั้นวางเงินประกันได้ก็ตาม แต่กว่าจะถึงขั้นตอนในขั้นนี้จะพบว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีได้งดการขายทอดตลาดหรือจำหน่ายทรัพย์สินที่พิพาทนั้นไว้แล้ว ซึ่งถ้าศาลมีคำสั่งให้

²³ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 21(4)

²⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 1066/2518

²⁵ จากการสัมภาษณ์ท่านอาจารย์ประมุข สวัสดิ์มงคล และหัวหน้าสำนักงานกฎหมาย
บางแห่ง

ผู้ร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้นวางเงินประกันและผู้ร้องก็เพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาล ศาลก็จะมีคำสั่งจำหน่ายคดีนั้นออกจากสารบบความ ครั้นมีการขายทอดตลาดทรัพย์สินชิ้นใหม่ บุคคลนั้นอาจมายื่นคำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้นอีก ซึ่งในกรณีนี้ศาลจะปฏิเสธไม่รับคำร้องขอนั้นไม่ได้ ทั้งนี้เพราะว่าการที่ศาลสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความนั้น เนื่องมาจากผู้ร้องไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาลที่สั่งให้วางเงินประกัน คำสั่งของศาลดังกล่าวจึงไม่ใช่เป็นคำสั่งที่ได้วินิจฉัยเกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี ดังนั้น การมาใช้สิทธิทางศาลโดยยื่นคำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้นอีกครั้งหนึ่ง จึงไม่เป็นการต้องห้ามตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 144 หรือมาตรา 148 ศาลจึงต้องรับคำร้องขอนั้นไว้พิจารณา ต่อมาเมื่อเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาร้องขอต่อศาลให้สั่งให้ผู้ร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้นวางเงินประกัน ผู้ร้องก็เพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาลอีก ศาลก็จะมีคำสั่งให้จำหน่ายคดีนั้นออกจากสารบบความ ครั้นมีการประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดนั้นใหม่ ก็จะมีบุคคลอื่นมาร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้นอีกและปฏิบัติในทำนองเดียวกับที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นเช่นนี้เรื่อยไป ดังนั้น มาตรการป้องกันการประวิงคดีในคดีการขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนี้ จึงไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นแล้ว ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีการขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดต่อจากนี้ไป ศาลจะดำเนินคดีเหมือนอย่างเช่นการดำเนินคดีในคดีธรรมดา

6. การชี้ขาดคดี

สาระสำคัญของการใช้สิทธิทางศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288 นี้ ก็เพื่อให้ศาลสั่งปล่อยทรัพย์สินที่โจทก์หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษานำเจ้าหน้าที่งานบังคับคดีไปยึด ดังนั้น เมื่อศาลสืบพยานทั้งสองฝ่ายเสร็จแล้ว ถ้าศาลฟังได้ว่าผู้ร้องขอมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่ยึดแม้จะเพียงบางส่วน และทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ของจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว ศาลก็ต้องสั่งให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดนั้นทั้งหมด²⁵ และในกรณีนี้

²⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 268/2511

ถ้ามีผู้ร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดหลายราย ผู้ร้องขอเหล่านั้นจะขอให้ศาลชี้ขาดเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ระหว่างผู้ร้องด้วยกันในคดีนี้ไม่ได้ ทั้งนี้เพราะว่าเมื่อศาลสั่งให้ปล่อยทรัพย์สินนั้นแล้ว คดีย่อมเป็นอันเสร็จสิ้นไป และการขอให้ศาลชี้ขาดเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น เป็นการขอที่นอกเหนือขอบเขตประเด็นแห่งคดีซึ่งศาลไม่มีอำนาจที่จะรับวินิจฉัยให้ได้ ผู้ร้องจะต้องไปว่ากล่าวกันเอง เป็นอีกคดีหนึ่งต่างหาก²⁷ และถ้าศาลฟังได้ว่าทรัพย์สินนั้น เป็นของจำเลย หรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ว่าผู้ร้องขอนั้นจะมีกรรมสิทธิ์ร่วมอยู่ด้วยในทรัพย์สินที่ถูกยึดนั้นหรือไม่ หรือผู้ร้องขอนั้น ไม่มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่ถูกยึดนั้นแล้ว ศาลก็ต้องสั่งให้ยกคำร้องขอดังกล่าว และไม่ว่าศาลจะมีคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีโดยให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดหรือสั่งให้ยกคำร้องขอดังกล่าวก็ตาม ผู้ร้องหรือโจทก์หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาก็มีสิทธิที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งของศาลชั้นต้นต่อไป ภายใต้งบเงื่อนไข เช่นเดียวกันกับการใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาในคดีธรรมดา

จากการศึกษาข้างต้น จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ในบางขั้นตอนของการขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288 ยังไม่เหมาะสมและไม่รัดกุมเพียงพออยู่หลายประการซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติอย่างมาก ปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นนี้สามารถสรุปเป็นประเด็นปัญหาใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. ปัญหาในเรื่องกำหนดระยะเวลายื่นคำร้องขอ
2. ปัญหาในเรื่องขั้นตอนของการวางเงินประกัน

สำหรับแนวทางแก้ไขในปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ผู้เขียนจะกล่าวถึงในบทต่อไป

²⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 515/2495